
Behoeften aan kinderopvang in de stad Antwerpen

Ceulemans, C., Degeeter, D., Hermans, G., Mortelmans, D. (2001) Behoeften aan opvang. Opvang van behoeften. Antwerpen: Universiteit Antwerpen, 198 p.

Werk en kinderen combineren is voor velen een dagelijkse realiteit. Toch vraagt het voor de 'huishoudelijke managers' van vandaag soms nog heel wat puzzelwerk om de opvang voor hun kinderen geregeld te krijgen. Dat bewijzen de resultaten van een onderzoek naar de behoeften van ouders inzake buitenschoolse kinderopvang in Antwerpen. Dit onderzoek werd uitgevoerd door de Universiteit Antwerpen (UIA) in opdracht van de Stad Antwerpen.

Buitenschoolse kinderopvang in Antwerpen doorgelicht

Om de behoeften van ouders in verband met buitenschoolse kinderopvang te leren kennen, werd een grootschalige, *schriftelijke bevraging* in de stad Antwerpen opgezet. Daarvoor werd de medewerking gevraagd van 81 Antwerpse scholen. Verschillende leerlingen tussen 3 en 12 jaar kregen een vragenlijst mee naar huis om door hun ouders te laten invullen. In totaal hebben 5 517 ouders een vragenlijst ontvangen, waarvan er 2 037 ingevuld werden. In hoofdzaak werd de vragenlijst door de *moeder* van het kind ingevuld (82%). De respondenten waren in hoofdzaak van de Belgische nationaliteit, al bevatte deze groep een belangrijk aantal mensen (13,2%) met een andere nationaliteit. Dit kan verklaard worden doordat ouders van Turkse en Marokkaanse afkomst een begeleidende brief in het Arabisch meekregen met de doelstellingen van het onderzoek en een vraag tot medewerking.

Het gebruik van kinderopvang in Antwerpen

Ongeveer 66% van alle ouders blijkt op één of andere vorm van buitenschoolse opvang beroep te (moeten) doen. Voor kinderen uit de kleuterschool is dit 69,9%, voor kinderen uit de lagere school 38,7%. Deze percentages liggen veel hoger dan de Vlaamse gemiddelden die gevonden werden in een eerdere studie van het HIVA (Vanpée, K., 2000). Een mogelijke verklaring hiervoor is de *stedelijke omgeving* waarin de bevraging gedaan werd.

De kinderopvang wordt het meest gebruikt door *hoogopgeleide ouders die beide uit werken gaan en gemiddeld over een hoger inkomen beschikken*. Bovendien gaat het in 74,1% om Belgische gezinnen. In allochtone gezinnen zien we het opvangpercentage dalen tot 26,7%. Toch zien we in deze groep grote verschillen opduiken wanneer we de beroepssituatie in rekening nemen. Wanneer beide allochtone ouders gaan werken, maakt 62,1% van hen toch gebruik van buitenschoolse kinderopvang. Deze groep maakt echter slechts 18,4% uit van de totale groep allochtone ouders in de steekproef.

De opvang die het meest frequent gebruikt wordt, is de *school*. De school staat voornamelijk in voor de voor- (52,7%) en naschoolse (39,3%) kinderopvang. Ook de *grootouders* worden frequent als kinderopvang ingeschakeld. Zij spelen een belangrijke rol wanneer de school als opvang wegvalt: op

vrije schooldagen (70,1%), als het kind ziek is (80,7%) of op onverwachte momenten (78,4%). *Andere vormen* van buitenschoolse kinderopvang worden slechts sporadisch gebruikt.

Probleemmomenten bij de opvang

Het onderzoek ging gedetailleerd in op de probleemmomenten die ouders ondervinden bij het vinden van buitenschoolse kinderopvang. Hierbij werd hen gevraagd op welk moment ze nood hadden aan kinderopvang en wanneer hier al dan niet problemen bij werden ondervonden. Vier probleemmomenten kwamen duidelijk naar voor: schoolvakanties, voor- en naschoolse opvang, opvang op woensdagnamiddag en opvang bij ziekte.

De schoolvakanties

Veel ouders moeten opvang zoeken tijdens de vakanties. Bijna de helft (43,8%) van de ouders geeft aan tijdens de schoolvakanties af en toe tot regelmatig problemen te ondervinden. De meeste ouders brengen hun kinderen tijdens de vakantie naar de *grootouders*, maar ook de *speelpleinwerkingen* doen dienst als kinderopvang. Ouders gebruiken het speelplein niet altijd met evenveel enthousiasme: soms doen ze dienst op deze opvang omdat dat de enige oplossing is. Maar liefst 47% van de ouders zou gretig ingaan op nieuwe opvanginitiatieven tijdens vakanties. Daarbij is er een duidelijke *vraag naar 'soepele' opvangvoorzieningen*, waar men de kinderen bijvoorbeeld voor enkele dagdelen kan inschrijven. Naast een zekere soepelheid wordt ook gevraagd naar een *uitbreiding van de openingsuren*. Speelpleinen zijn nu vaak slechts open tot 16 of 17 uur, wat onhaalbaar is voor veel werkende ouders.

Tabel 1.

Meest gebruikte soort opvang per opvangmoment

Opvangmoment	Hoeveel ouders gebruiken opvang (op 2 066 ouders)	Welke opvang gebruikten ze het meest	
Voorschools	566	School	52,7%
Naschools	1 165	Grootouders	32,0%
		Grootouders	40,4%
Woensdagnamiddag	809	School	39,3%
		Grootouders	56,0%
Vrije schooldag	922	School	25,5%
		Grootouders	70,1%
Schoolvakanties	1 430	School	7,0%
		Grootouders	50,1%
Kind ziek	926	Speelplein	22,5%
		Grootouders	80,7%
's Nachts	253	Opvang ziek kind	6,9%
		Grootouders	57,3%
Weekend	489	Babysit	30,4%
		Grootouders	65,9%
Onverwachte korte periode	777	Babysit	24,7%
		Grootouders	78,4%
		Babysit	8,1%

Voor en na de schooluren

Niet enkel de vakantieperiodes leiden tot een zoektocht naar kinderopvang. Verschillende ouders moeten opvang regelen voor en na de schooluren. De *arbeidsuren* van de ouders beginnen immers heel vaak voor 8u30 of duren langer dan 16u zodat het kind niet afgehaald kan worden. Het *fileprobleem* verergert de problemen hierbij omdat ouders vaak onzeker zijn over het einde van hun werkdag.

De problemen bij de voorschoolse opvang situeren zich voornamelijk *vóór 7 uur*. 43,1% van de ouders heeft *vóór 7 uur* 's morgens opvang nodig. Van deze groep is er bijna 30% die hierbij problemen ondervindt. Het zijn in belangrijke mate *alleenstaande ouders* die voor 7 uur problemen hebben met het vinden van opvang. Zij kunnen dan ook niet terugvallen op een partner die eventueel opvang kan voorzien tot 7 uur.

Naschools (na 16 uur) zorgen grootouders en school ongeveer in dezelfde mate voor de opvang. Tussen 16 en 18 uur zijn er weinig problemen (2,7% van de ouders heeft moeilijkheden). Anders ligt het met het aanbod *na 18 uur*. Meer dan 60% van de ouders heeft opvang nodig na 18 uur. Bij deze ouders heeft 38,5% het af en toe tot regelmatig moeilijk om opvang te vinden. Er blijkt een duidelijk vraag naar latere openingsuren: tot 18u30 (20,1%), 19 uur (12,9%) en zelfs tot 19u30 (28,4%) of later (38,6%). Ook hier zijn het opnieuw de *alleenstaanden* die de meeste problemen ondervinden.

Woensdagnamiddag

Ook woensdagnamiddag is een typisch moment waarop heel wat kinderen moeten opgevangen worden. Eén op vier ouders maakt hiervoor gebruik van *initiatieven van de school zelf*. Tussen 12 en 13 uur zijn er op woensdag nauwelijks problemen. Maar na 13 uur bestaan er wel gaten in het opvanglandschap. Zo biedt slechts 53% van de gesubsidieerde vrije katholieke basisscholen opvang aan na 13 uur. In het stedelijk onderwijs ligt dit percentage hoger (76%). Werkende ouders wacht soms de moeilijke taak om er voor te zorgen dat hun kinderen op woensdag om 13 uur van de nabewaking op school naar een andere opvang geraken. Deze andere opvang wordt in belangrijk mate

verzorgd door de *grootouders*. Ongeveer de helft van de kinderen verblijft hier op woensdagnamiddag.

En als de kinderen ziek zijn...

Bijna een derde van de *ouders* ontfermt zich zelf over de zieken uit de kleuter- en lagere school. Als dit niet lukt, zijn het opnieuw de *grootouders* die de opvangtaak op zich nemen. De bestaande diensten voor opvang van zieke kinderen worden door een kleine 7% van de ouders gebruikt. Dat is weinig want van alle ouders die soms opvang voor zieke kinderen nodig hebben, geeft 40% aan dat ze soms problemen hebben om opvang te vinden. De vraag dringt zich dan ook op of deze diensten te weinig bekend zijn bij het grote publiek. Vermits de diensten zelf bijna permanent volgeboekt zijn, is het mogelijk ook een probleem van aanbod. Toch biedt een uitbreiding van deze diensten op zich weinig soelaas vermits de ouders huiverig staan tegenover het idee dat een 'onbekende' bij hun zieke kind blijft. Om zieke kinderen op te vangen, doet men het liefst beroep op familie of vrienden.

Tevredenheid

Over het algemeen zijn ouders tevreden over hun opvang. Zij mochten in het onderzoek punten geven aan de verschillende typen opvang die zij gebruiken. De *grootouders* scoren hoog wat tevredenheid betreft: ze krijgen gemiddeld 4,6 op 5. Vooral het feit dat zij gratis op de kinderen letten, wordt gewaardeerd. Bovendien vinden ouders vaak dat de grootouders de geschikte personen zijn om de opvang te doen en waarden het dat de kinderen na de school al te eten krijgen. Over de opvang door de *school* zijn ouders iets minder tevreden: de school krijgt gemiddeld 3,6 punten op 5. In de school appreciëren ouders vooral de beschikbare ruimte waar hun kinderen kunnen spelen tijdens de opvang. Ook over de personen die de opvang doen, is men vrij tevreden.

Op het vlak van *communicatie* schort er wel wat. Zowel bij grootouders als bij de scholen, blijken de respondenten minder tevreden over de informatie die ze krijgen over het wel en wee van hun kinderen. Bovendien vinden ze dat ze soms *onvoldoende*

inspraak hebben m.b.t. de activiteiten die hun kind tijdens de opvang aangereikt krijgt. Opvallend is wel dat er nauwelijks geklaagd wordt over de *kostprijs* van de opvang. Wel blijkt dat ouders met meerdere kinderen opmerkelijk dieper in de geldbeugel moeten tasten: zij doen immers minder vaak beroep op de gratis opvang door de grootouders. Een mogelijke oplossing hiervoor zou het koppelen van de kostprijs van bepaalde vormen van kinderopvang aan de hoogte van het inkomen kunnen zijn. Dat geeft grotere gezinnen met een lager inkomen eveneens de kans om kinderopvang in te schakelen.

Voorkeuren en kwaliteitseisen

We stellen vast dat veel mensen beroep doen op *informele opvang* (grootouders, babysit, vrienden, bureu). Naar de toekomst toe kan men verwachten dat de opvang door deze mensen zal verminderen. Bovendien zijn er duidelijk een aantal *tekorten* in het opvanglandschap. Nieuwe initiatieven voor kinderopvang buiten de schooluren worden door veel respondenten als wenselijk aangevoeld. Nieuwe initiatieven op *schooldagen* worden volgens de ouders best binnen de scholen zelf ingericht. Ouders hebben dan ook graag dat leerkrachten of andere bekwame personen voor de kinderen zorgen. Toch moet er rekening mee worden gehouden dat leerkrachten eerder ontlast willen worden dan wel extra belast. Op andere tijdstippen hebben ouders nog het liefst dat er iemand bij hen thuis komt om op de kinderen te passen: liefst de grootouders, maar ook een babysit of au pair zijn welkom. Ook (kleinschalige) *vakantieopvang* aangepast aan de werkuren is welkom. Bijna de helft van de ouders (45,5%) wenst ook bijkomende initiatieven tijdens de vakantie. Zeker het overbruggen van de grote vakantie stelt de ouders dikwijls voor problemen.

Verder vinden ouders het belangrijk dat de opvang van hun kinderen *kwaliteitsvol* is. Vooral inzake de

veiligheid van hun kinderen stellen ze hoge eisen. Maar ouders willen ook dat de *ruimte waar kinderen spelen* tijdens de opvang groot genoeg is en dat de *gezondheid en hygiëne* van hun kroost bewaakt wordt. Bovendien vinden ze het erg belangrijk dat hun *kind graag naar de opvang gaat*. Tot slot kan nog gesteld worden dat er niet enkel nood is aan voldoende opvangmogelijkheden, maar ook aan voldoende en gevarieerde *informatie* over de buitenschoolse kinderopvang.

Tabel 2.

Kwaliteitseisen die ouders aan opvang stellen (gemiddelde score op 5-puntenschaal)

Veiligheid	4,86
Aandacht voor gezondheid & hygiëne	4,78
Beschikbare ruimte	4,61
Kind gaat graag naar opvang	4,61
Mogelijkheid tot buiten spelen	4,48
Informatie ouders	4,46
Orde & discipline	4,34
Ontwikkeling zelfstandigheid van het kind	4,32
Openingsuren	4,32
Maaltijden	4,27
Spelmateriaal	4,22
Kostprijs	4,18
Inspraakmogelijkheid ouders	4,16
Afstand tot opvang	4,09
Grootte en samenstelling van de groepen	4,04
Opleiding personeel	3,87
Eigen cultuur en opvoeding	3,71
Uitstapjes	3,40

Dimitri Mortelmans
 Departement Politieke en Sociale Wetenschappen,
 Universiteit Antwerpen